

نگاه به آینده و تدوین چشم‌انداز دانشگاه‌ها: مطالعه‌ی موردی در دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان

غلامرضا خوش‌سیما^۱، مهدی ابراهیمی نژاد^۲، محمد علی شاه‌حسینی^۳

چکیده: این مقاله بر اساس برنامه‌ریزی راهبردی دانشگاه تنظیم شده است. تدوین چشم‌انداز بر اساس مدل ارایه شده توسط کالینز و پوراس (۱۹۹۶) انجام گرفته است. مدل، شامل دو بخش ایدئولوژی بنیادی و نگاه به آینده است. ایدئولوژی بنیادی در مقاله دیگری بیان شد؛ در این پژوهش، نگاه به آینده و چشم‌انداز دانشگاه تدوین شده است. نگاه به آینده خود شامل دو بخش "اهداف بزرگ، دشوار، و جسورانه و" توصیف روشن می‌شود. همچنانکه در بخش نتایج پژوهش نشان داده شده، اهداف بزرگ، دشوار، و جسورانه دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان بر اساس تحلیل عاملی تأییدی به‌دست آمد و بر اساس آن توصیفی روشن نیز تدوین شد و در نهایت چشم‌انداز دانشگاه ولی عصر (عج) تدوین شده است.

واژه‌های کلیدی: اهداف بزرگ، دشوار و جسورانه، توصیف روشن، نگاه به آینده، چشم‌انداز، تحلیل عاملی تأییدی.

۱. مربی و عضو هیات علمی دانشگاه رفسنجان (عج)، ایران

۲. دانشیار عضو هیات علمی دانشگاه رفسنجان (عج)، ایران

۳. استادیار دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۰۳/۰۱

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۰/۰۶/۲۰

نویسنده مسئول مقاله: محمد علی شاه‌حسینی

E-mail: shahoseini@ut.ac.ir

مقدمه

با توجه به چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، نقش ویژه‌ای برای جامعه علمی کشور در نظر گرفته شده است. چشم‌انداز ۲۰ ساله چنین بیان می‌دارد: «ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل» برای رسیدن به این چشم‌انداز لازم است جامعه علمی بتواند زمینه را برای مقام اول علمی شدن در خاورمیانه فراهم نماید. بنابراین باید برنامه وسیعی را برای نیل به این مقصود فراهم نماید، تا رشد پایدار اقتصادی دانایی محور در برنامه پنجساله چهارم فراهم شود. در سال ۱۳۸۵، مقام معظم رهبری در دیدار با وزیران دو وزارتخانه علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و رؤسای دانشگاه‌ها [۷]، با توجه به اهمیت موضوع، تهیه نقشه جامع علمی کشور را برای تعیین مسیر نیل به چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور خواستار شدند. این درخواست در سال ۱۳۸۶ مجدداً تأکید شده است. در این راستا، ضرورت تدوین چشم‌انداز دانشگاه‌های کشور امری لازم و قطعی به نظر می‌رسد.

محیط خارجی و مشتریان دانشگاه، انتظاراتی دارند که دانشگاه‌های کشور تا به حال نتوانسته‌اند آنها را برآورده کنند و به همین دلیل فاصله بین دانشگاه‌ها و صنایع بیشتر و بیشتر شده است. چشم‌اندازها نقشی اساسی در تعریف وظایف سازمانی و تعیین چارچوب‌های اهداف کوتاه‌مدت دارند. بدون چشم‌انداز روشن، دچار لغزش می‌شویم و با محیط و رقبا برخورد انفعالی خواهیم داشت. برنامه‌ریزی بدون چشم‌انداز مانند ساعت بدون جهت است [۱۷]. بدون چشم‌انداز هرگز به سازمانی در سطح جهانی تبدیل نخواهیم شد [۱۲]. فقط یک سازمان سخت‌کوش می‌تواند چشم‌اندازی بلندپروازانه و در عین حال واقعیت‌گرا ایجاد کند [۱۸]. بیانیه‌های چشم‌انداز به‌خصوص در سازمان‌های اجتماعی، مرزهای سازمانی را مشخص می‌نمایند. چشم‌انداز دانشگاه‌ها دربرگیرنده مجموعه‌ای از ارزش‌ها و اهداف است که به این سؤال اساسی پاسخ می‌دهد که "هدف از تحصیلات چیست؟" و "برنامه‌های تحصیلی چگونه باید اجرا شوند؟" [۱۳]. بیانیه مأموریت/چشم‌انداز دانشگاه‌ها در سطح دنیا به‌صورت عنصری اساسی در تدوین برنامه‌های استراتژیک وجود دارد. علاوه بر آن مؤسسات آموزش عالی به‌طور دائمی آنها را مورد بازنگری قرار می‌دهند؛ چنانکه انجمن آمریکایی دانشگاه‌ها در سال ۱۹۹۴ اعلام نمود که ۸۰ درصد از دانشگاه‌های آمریکا در دهه ۱۹۹۰ بیانیه‌های مأموریت/چشم‌انداز، اهداف و دروس عمومی تحصیلی خود را مورد بازنگری اساسی قرار داده‌اند. پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهد که فرآیند شمرده و واضح بیانیه مأموریت/چشم‌انداز دو فایده بالقوه دارد: یکی اینکه، دستوری است و به

اعضای سازمان کمک می‌کند تا بین فعالیت‌هایی که با برنامه‌ریزی سازمانی تطابق دارد و آنهایی که تطابق ندارد، تمییز قائل شوند. دوم اینکه، حس اشتراک اهداف، فضایی را ایجاد می‌کند تا اعضای داخل سازمان مورد تشویق قرار گرفته و در آنها انگیزشی ایجاد شود تا ویژگی‌ها، ارزش‌ها، و پیشینه‌شان را به مؤلفه‌های کلیدی خارجی ارتباط دهند [۲۰]. در جهت رسیدن به این چشم‌انداز، دانشگاه‌ها نسبت به سایر دستگاه‌ها از مسئولیتی سنگین‌تر برخوردارند؛ زیرا دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، هدایت دولت و جامعه، تقویت فرهنگ، ابداع، نوآوری، مدیریت فناوری‌های نوین، صنعت، کسب‌وکار و امنیت ملی یک کشور را برعهده دارند [۲].

بیانیه چشم‌انداز، یک جمله ساده قابل فهم، خلاصه و خاص است، به طوری که سازمان را به نحوی منحصر به فرد توصیف می‌کند. این بیانیه برای ذی‌نفعان ایجاد انگیزه نموده، تلاش آنان را هماهنگ می‌سازد. بیانیه برای کارکنان و اعضا قابل دسترس، رغبت‌انگیز و انرژی‌دهنده است؛ به طوری که تا رویکردهای نوآورانه را برای نیل به چشم‌انداز دنبال نمایند. بیانیه چشم‌انداز، به نقطه خاصی از زمان و به ویژگی‌های اساسی سازمان که اهداف سازمان معطوف به آنها است، توجه دارد [۲۲]. کلر، کلند و کینگ، و بارکر و اسمیت سه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی را در محیط دانشگاه مطرح می‌نمایند که در هر سه الگو اولین و اساسی‌ترین مرحله را تدوین چشم‌انداز و بیانیه رسالت می‌دانند [۹].

به دلایل بیان شده، برنامه‌ریزی راهبردی در دانشگاه ولی‌عصر (عج) رفسنجان آغاز شد. مرحله اول این برنامه؛ تدوین چشم‌انداز، بر اساس مدل ارایه شده توسط کالینز و پوراس (۱۹۹۶) انجام شده است [۱۴]. تدوین چشم‌انداز شامل دو بخش ایدئولوژی بنیادی و نگاه به آینده است. ایدئولوژی بنیادی (ارزش‌های بنیادی و اهداف بنیادی) تعیین شده است [۱] و در این پژوهش، نگاه به آینده مشخص می‌شود و در نهایت چشم‌انداز دانشگاه تدوین می‌شود.

مبانی نظری پژوهش

دانشگاه‌های زیادی از مدل‌های موجود در صنعت جهت برنامه‌ریزی استراتژیک خود استفاده نموده‌اند که از جمله می‌توان دانشگاه ایالتی کالیفرنیا در موتتری بای، کتابخانه دانشگاه باند، دانشگاه ایالتی بال، دانشگاه کرنل، دانشگاه کارنگی ملون، دانشگاه جورجیا، دانشگاه سناتنه، دانشگاه دوک و دانشگاه ایندیانا را نام برد. یمنی بیان می‌کند که برنامه‌ریزی استراتژیک در دانشگاه‌ها از تفکر و تجارب به وجود آمده در محیط صنعت و شرکت‌های بزرگ متأثر شده است [۹]. در ضمن بریبه بررسی آرمانی بودن سازمان‌های غیرانتفاعی با استفاده از مدل کالینز و پوراس می‌پردازد و نشان می‌دهد که ویژگی‌های مدل کالینز و پوراس برای سازمان‌های

غیرانتفاعی نیز کاربرد دارد [۱۱]. چنانکه کالینز و پوراس نیز در چاپ بعدی کتاب ساختن برای ماندن در بخش پی‌گفتار آن توضیح داده‌اند که این مدل توسط جیمز کالینز در دانشگاه استنفورد و در یک کلیسای منطقه‌ای و در یک بیمارستان به اجرا در آمده است [۱۶].

سازمان‌های آرمانی توسط برخی از پژوهشگران بررسی شده است [۱۰][۱۵][۱۹]. سازمان‌های آرمانی چشم‌اندازی با دو عنصر اساسی ایدئولوژی بنیادی و نگاه به آینده دارند [۱۵]. از دیدگاه آنها این دو جزء، نقش و ارزشی همسان دارند. چشم‌انداز خوب، بین دو نیروی مکمل یعنی بین و یانگ تعامل ایجاد می‌نماید. چشم‌انداز خوب، مشخص می‌کند سازمان از چه اصولی دفاع می‌کند، فلسفه وجودی آن چیست، به کجا می‌خواهد برود، چه دستاوردهایی خواهد داشت و چه چیزهایی را خلق خواهد کرد. تغییر و پیشرفت، لازمه آفرینش این چشم‌اندازهاست [۵]. بیانیه چشم‌انداز به سه صورت تدوین می‌شود: (۱) بیانیه چشم‌انداز ارزشی که توصیف‌کننده اصول و عقاید پرورش یافته مرتبط با فرهنگ درونی و محیط وسیع‌تر جامعه است. (۲) بیانیه چشم‌انداز مؤثر که توصیف‌کننده تأثیر مثبتی است که تلاش‌های سازمان در جهت آن حرکت می‌کند. (۳) بیانیه چشم‌انداز ذهنی تصویری که توصیف‌کننده تصویری است که می‌خواهید در سال‌های آینده مردم از سازمان شما داشته باشند [۱۷].

پیش‌بینی نگاه به آینده: پس از ایدئولوژی بنیادی، نگاه به آینده، دومین جزء چشم‌انداز است و شامل دو جزء است:

- اهداف بزرگ، جسورانه و دشوار که در ۱۰ تا ۳۰ سال آینده تحقق یابد و
- توصیف روشن سازمان برای رسیدن به آن هدف

عبارت‌های "نگاه به آینده موردنظر" یا "پیش‌بینی آینده موردنظر" با توجه به تناقض موجود در هر یک از آنها انتخاب شده‌اند. از یک طرف حالت قطعیت و واقعیت را به ذهن متبادر می‌کنند به طوری که انسان می‌تواند آنها را حس کند؛ از طرف دیگر زمانی را تصویر می‌کند که هنوز از راه نرسیده و جامعه واقعیت به تن نکرده است؛ چیزی رؤیا مانند، امیدگونه یا الهام‌بخش است.

اهداف بزرگ، جسورانه و دشوار: اگرچه سازمان‌ها می‌توانند به‌طور همزمان در رده‌های مختلف، هدف‌های بلندپروازانه داشته باشند اما لازمه چشم‌انداز هر سازمان داشتن هدفی است بلندپروازانه و جسورانه که در شأن چشم‌انداز آن باشد. این هدف چنان فراگیر است که همه ارکان و اجزای سازمان را بر می‌گیرد و برای تحقق آن باید بین ۱۰ تا ۳۰ سال تلاش شود. برای

برگزیدن هدفی که لازمه تحقق آن ۱۰ تا ۳۰ سال کار باشد باید در جستجوی امکاناتی فراتر از توانایی‌های موجود رفت و به نیروها، روندها و شرایطی جز آنچه موجود است، اندیشید. پس برای برگزیدن این هدف نباید به تیم‌هایی که منحصرأً به امور راهبردی یا تاکتیکی می‌پردازند اتکا نمود، بلکه تیم اجرایی این کار باید علاوه بر مهارت‌های پیش‌گفته دارای دید و نگرش آرمانی باشد. هدف بلندپروازانه و آرمانی نباید صددرصد قابل تحقق باشد و اگر درجه تحقق آن بین ۵۰ تا ۷۰ درصد باشد شاید درست‌تر باشد، اما سازمان باید عزم خود را جزم کند تا آن هدف محقق شود. به این ترتیب توفیق آن هدف مستلزم تلاش فوق‌العاده و شاید اندکی بخت باشد.

توصیف روشن: دومین جزء نگاه به آینده، توصیف روشن است که چگونگی رسیدن به هدف جسورانه را شرح می‌دهد (راهبرد). توصیف روشن را می‌توان "تبدیل چشم‌انداز از واژه به تصویر" تعبیر کرد تا به این ترتیب در ذهن افراد باقی بماند. "توصیف روشن" عبارت است از خلق دورنما به کمک واژه‌ها. نقش این تصویرسازی، ماندگار کردن هدف‌های ۱۰ تا ۳۰ ساله در ذهن افراد است.

توصیف روشن، بیانی است پرشور، عاطفی و متقاعد کننده. برخی از مدیران نمی‌توانند عواطف و هیجان آرزوهای خود را بیان کنند، اما لازمه جذب و برانگیختن دیگران، شور و احساس است [۵].

سابقه موضوع: در دهه اخیر در اروپا شاهد کاهش شدید حمایت مالی دولت از دانشگاه‌ها بوده‌ایم. این امر دانشگاه‌ها را مجبور نمود در وانفسای بازار و صنعت، برای خود مشروعیت جدید دست و پا کنند. دانشگاهیان غربی از این حادثه به بحران نهادی، بحران مشروعیت و بحران هژمونی و... یاد کرده‌اند. در مورد ایران مسئله مقداری پیچیده‌تر است. دانشگاه در ایران همانند صنعت، نهادی وارداتی است و به بخش‌های سنتی جامعه الصاق شده است. این مسئله به معنای مواجه بودن با بحران هویت است که هربار به شکلی ظهور و بروز می‌یابد [۳]. دانشگاه در غرب در سده‌های اخیر مولد دانش بوده است. دانشی که مبانی فلسفی و روش‌شناختی آن ریشه در فرهنگ و تاریخ غرب دارد. در ایران با بحران انتظارات از دانشگاه و وجود انتظارات چندگانه و متعارض از این نهاد نیز روبه‌رو هستیم. به تعبیری ساده‌تر دانشگاه در ایران چه کار می‌کند و کار ویژه آن چیست؟ ماهیت و چیستی دانشگاه بیش از هر چیز به کارکرد این نهاد وابسته است. درحقیقت ماهیت دانشگاه تعبیر و وجه فلسفی کارکرد اجتماعی آن است. این کارکرد با بهره‌گیری از ادبیات موجود آموزش عالی به دو بخش کارکرد بیرونی و درونی تقسیم شده است و درنهایت مبتنی بر این کارکردها، الگوهای مختلف دانشگاهی شناسایی می‌شوند [۳].

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش در این پژوهش از جنبه هدف کاربردی است؛ زیرا چنانکه در بخش مقدمه توضیح داده شد برای حل یکی از مسایل دانشگاه انجام گرفته است.

روش پژوهش از جنبه گردآوری اطلاعات از نوع همبستگی، تحلیل ماتریس واریانس - کوواریانس، تحلیل عاملی تأییدی است. چنانکه بیان شد استخراج بخش ارزش‌ها و اهداف بنیادی در این مدل فرآیندی اکتشافی است [۱] و استخراج اهداف بزرگ، دشوار و جسورانه و نیز توصیف روشن در این مدل فرآیندی تأییدی است و می‌توان یکسری از عناصر را با توجه به دیگر سازمان‌ها اقتباس نمود؛ بنابراین در فرآیند استخراج ارزش‌ها و اهداف بنیادی از تحلیل عاملی اکتشافی و در فرآیند استخراج اهداف بزرگ، دشوار، و جسورانه و توصیف روشن از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. با توجه به استفاده از تحلیل عاملی تأییدی در این پژوهش به توضیح آن می‌پردازیم. هدف پژوهشگران، تأیید ساختار عاملی ویژه‌ای است؛ درباره تعداد عامل‌ها به‌طور آشکار فرضیه‌ای بیان می‌شود و برازش ساختار عاملی مورد نظر در فرضیه با ساختار کوواریانس متغیرهای اندازه‌گیری شده آزمون می‌شود. از جنبه دیگر که این پژوهش در داخل یک سازمان در حال انجام است و مشاهده تفصیلی ابعاد مورد (دانشگاه) تحت بررسی و تفسیر مشاهده‌ها از دیدگاه کل‌نگر است، مطالعه‌ی موردی است.

فرآیند انجام این پژوهش در پنج مرحله انجام شده است. مرحله اول: برگزاری کارگاه آموزشی به همراه آرایه نمونه‌هایی پنجاه و دو دانشگاه برتر. مرحله دوم: برگزاری جلسات هفتگی جهت تطبیق شاخص‌های استخراج شده و خلق شاخص‌های جدید مرتبط با دانشگاه ولی‌عصر (عج) رفسنجان و درنهایت تهیه پرسشنامه. مرحله سوم: توزیع پرسشنامه بین مدیران گروه‌ها، اعضای هیئت علمی و مدیران دانشگاه. مرحله چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها، مرحله پنجم: آرایه راه‌کارهای عملی با توجه به اهداف بزرگ، دشوار و جسورانه از دیدگاه مدیران دانشگاه که به‌طور مختصر در زیر توضیح داده شده است.

روش متداول در تعیین چشم‌انداز این است که نخست در باره "بیانیه هدف" سازمان چندین مقاله انتخاب و از مدیران خواسته شود که برای آگاهی بیشتر، این مقاله‌ها را مرور نمایند. سپس بیانیه هدف سازمان را بنویسند. چنانکه پی‌رفت و دیوید با استفاده از تحلیل محتوا به این نتیجه رسیدند که استفاده از عناصر چشم‌انداز مشابه در میان صنایع متفاوت و در داخل صنایع، مرزهای سازمانی مشابهی ایجاد خواهد نمود [۲۱]. روش دیگر این است که کارگاه‌های آموزشی برای مدیران برگزار شود. در کارگاه‌های آموزشی، مباحث بررسی شده و نمونه‌های مرتبط با موضوع

(به‌عنوان مثال چشم‌انداز دانشگاه‌های دنیا) ارایه و مورد بحث قرار گیرد. سپس از مدیران خواسته شود تا برای سازمان بیانیه هدف بنویسند. شیوه کار در دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان به روش دوم انجام گرفت. چنانکه در مبانی نظری پژوهش بیان شده، نگاه به آینده فرآیندی تکوینی است نه اکتشافی. بنابراین در ابتدا برنامه‌های استراتژیک پنجاه و دو دانشگاه برتر دنیا مورد بررسی قرار گرفته و بر اساس تطابق آنها با وضعیت و شرایط بومی دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان مواردی مشخص و بر اساس آن پرسشنامه‌ای طراحی شده است. پرسشنامه طراحی شده در سطح معاونان دانشگاه، مدیران گروه‌ها، اعضای هیئت علمی و مدیران بخش‌های مختلف دانشگاه توزیع شده است.

روایی و پایایی ابزار گردآوری اطلاعات

روایی پرسشنامه با استفاده از روایی محتوایی و تجزیه و تحلیل عاملی تأییدی بررسی شده است. در مرحله اول و دوم پژوهش روایی محتوایی پرسشنامه تأیید شده است. نتایج تجزیه و تحلیل عاملی تأییدی نیز در بخش بعدی ارایه شده است. پایایی پرسشنامه نیز با توجه به اینکه آیتم‌ها در چند دسته طبقه‌بندی شده‌اند، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. میزان آلفای کرونباخ برای پرسشنامه ۰/۹۱۲ به‌دست آمد.

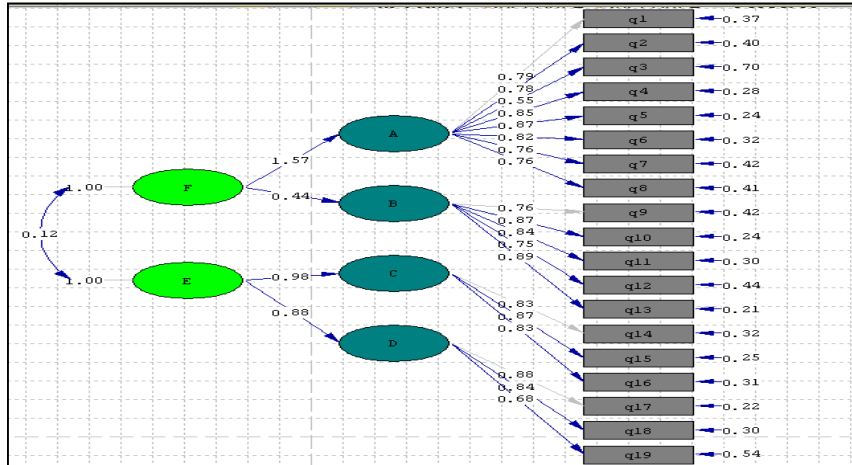
تجزیه و تحلیل آماری

تحلیل عاملی تأییدی برای آزمون عناصر و عامل‌ها به‌کار گرفته شده است. تحلیل عاملی تأییدی نوعی مدل معادلات ساختاری است که در آن پژوهشگران مشخص می‌کنند که کدام‌یک از متغیرهای مشاهده شده توسط عامل‌های مشترک تحت تأثیر قرار می‌گیرند. در این پژوهش از نرم‌افزار لیزرل نسخه ۸. ۵۴ جهت تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. بر حسب تحلیل عاملی تأییدی، شاخص برازندگی مجذور کای برابر $220.3/520$ با 171 درجه آزادی، ($p < 0.05$) برای مدلی با ۱۹ آیتیم بوده است. RMR برابر 0.13 و RMR استاندارد شده 0.042 ، GFI برابر 0.918 ، از آنجایی که مارش، بلا و مکدونالد (۱۹۸۸) دریافتند که GFI به‌وسیله حجم نمونه تحت تأثیر قرار می‌گیرند. بنابراین از شاخص CFI که توسط بنتلر در سال ۱۹۸۹ ایجاد شد، گزارش شده است که برابر ۱ است که نشان دهنده‌ی تناسب کامل مدل است. بارهای عاملی مدل در جدول شماره ۱ ارایه شده است. ارزش t برای همه بارهای عاملی از لحاظ آماری معنادار شده است ($p < 0.05$) [۸].

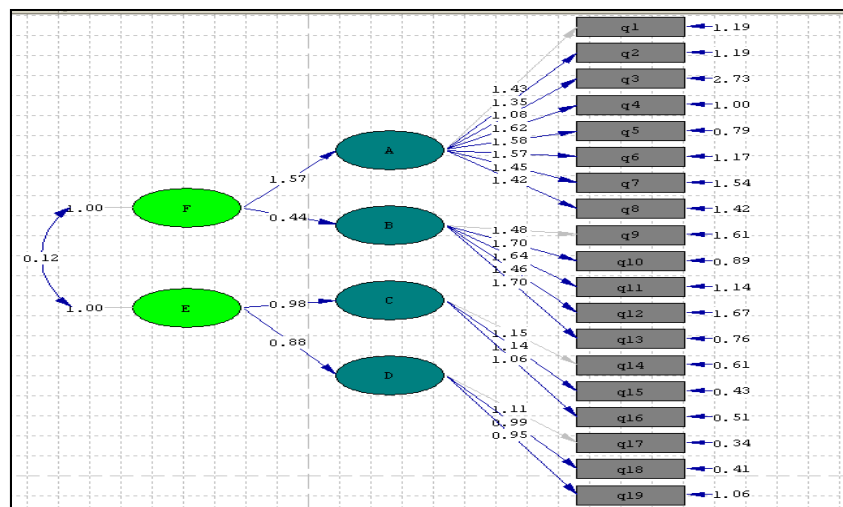
جدول ۱. جدول بارهای عاملی

سؤال شماره i ام	A	B	C	D
سؤال شماره ۱	۰.۷۹۵			
سؤال شماره ۲	۰.۷۷۷			
سؤال شماره ۳	۰.۵۴۸			
سؤال شماره ۴	۰.۸۵۱			
سؤال شماره ۵	۰.۸۷۰			
سؤال شماره ۶	۰.۸۲۴			
سؤال شماره ۷	۰.۷۵۹			
سؤال شماره ۸	۰.۷۶۵			
سؤال شماره ۹		۰.۷۵۹		
سؤال شماره ۱۰		۰.۸۷۴		
سؤال شماره ۱۱		۰.۸۳۸		
سؤال شماره ۱۲		۰.۷۵۰		
سؤال شماره ۱۳		۰.۸۹۰		
سؤال شماره ۱۴			۰.۸۲۷	
سؤال شماره ۱۵			۰.۸۶۶	
سؤال شماره ۱۶			۰.۸۳۰	
سؤال شماره ۱۷	۰.۸۴۴			
سؤال شماره ۱۸	۰.۸۳۹			
سؤال شماره ۱۹	۰.۶۷۹			

نمودار شماره ۳ و ۴ آیتم‌های مورد بررسی را که در این پژوهش استفاده شده، نشان می‌دهد. شکل شماره ۱ و ۲ تخمین‌ها و ضرایب استانداردشده آیتم‌های مورد بررسی را براساس سطوح ۱ و ۲ و ۳ و با استفاده از نرم‌افزار لیزرل نشان می‌دهد.

نمودار ۱. ضرایب استاندارد شده مدل توسط لیزرل

نمودار ۲. تخمین‌های مدل توسط لیزرل

با توجه به نتایج به‌دست آمده از تحلیل عاملی تأییدی اهداف بزرگ، دشوار و جسورانه دانشگاه ولی‌عصر(عج) رفسنجان را می‌توان در نمودار ۳ مشاهده نمود. نمودار ۴ نیز نشان‌دهنده عناصر تشکیل‌دهنده نمودار شماره ۳ است؛ یعنی "F. برتری آکادمیک دانشگاه ولی‌عصر(عج)

رفسنجان " شامل دو عنصر " A. افزایش شهرت ملی و بین‌المللی با تولید علم و انتشار آن و ورود به جمع دانشگاه‌های دولتی برتر و B. افزایش خدمات دانشگاه به افراد منطقه و همکاری با انجمن‌ها و مجامع جهانی، ملی، منطقه‌ای " و " E. بین‌المللی کردن دانشگاه و بهبود رفتار در دانشگاه در ارتباط با اجتماع نیز شامل " C. افزایش جامعیت و تنوع دانشگاهی در زمینه بهره‌گیری از استعدادها و نیروهای جمعیتی با اهداف سازمانی مشترک و D. افزایش تعاملات بین رشته‌ای در ارایه خدمت، آموزش و پژوهش‌های برجسته و خلق آثار هنرمندان هاست. این ۴ عنصر با استفاده از آیت‌های جدول شماره ۲ اندازه‌گیری شده است. سؤال‌های شماره ۱ تا ۸ مربوط به عنصر A، شماره ۹ تا ۱۳ مربوط به عنصر B، شماره ۱۴ تا ۱۶ مربوط به عنصر C، و شماره ۱۷ تا ۱۹ مربوط به عنصر D هستند (نمودار شماره ۲، ۳، ۴). بعد از تعیین اهداف بزرگ، دشوار، و جسورانه دانشگاه، وارد مرحله بعدی یعنی توصیف روشن شده‌ایم. چنانکه بیان شد، توصیف روشن در واقع چگونگی رسیدن به اهداف بزرگ، دشوار، و جسورانه را گویند. این مرحله بعد از تأیید شدن آیت‌ها (نتیجه مرحله سوم یعنی تعیین اهداف، بزرگ، دشوار، و جسورانه) شروع شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج پژوهش (جدول شماره ۳) با توجه به تعاریف از قبل تعیین شده از خروجی نرم‌افزار استخراج شد. چنانکه در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها بیان شد، اهداف بزرگ، دشوار و جسورانه و توصیف روشن در دو سطح استخراج شده است (جدول شماره ۳، نمودارهای شماره ۳، ۴) و به اعضای کمیته راهبردی داده شد تا راهکارهایی برای آنها ارایه نمایند. در این مرحله نیز به‌عنوان الگو و نمونه راهکارهای ۵۲ دانشگاه برتر در اختیار همکاران قرار گرفت تا تصمیم‌گیری راحت‌تر صورت گیرد. با توجه به موارد بیان شده در نهایت راهکارهای زیر مورد تأیید اعضای کمیته راهبردی قرار گرفت (جدول شماره ۴). در راستای تعیین چشم‌انداز دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان و به‌دنبال اعلام اهداف بنیادی و ارزش‌های بنیادی [۱]، می‌توان اهداف بزرگ، دشوار، و جسورانه (بین ۱۰ تا ۳۰ سال) دانشگاه را به شرح زیر ترسیم نمود:

- برتری آکادمیک دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان
 - بین‌المللی کردن دانشگاه و بهبود رفتار دانشگاه در ارتباط با اجتماع
- چشم‌انداز دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان را می‌توان در قالب جدول شماره ۳ ارایه نمود.

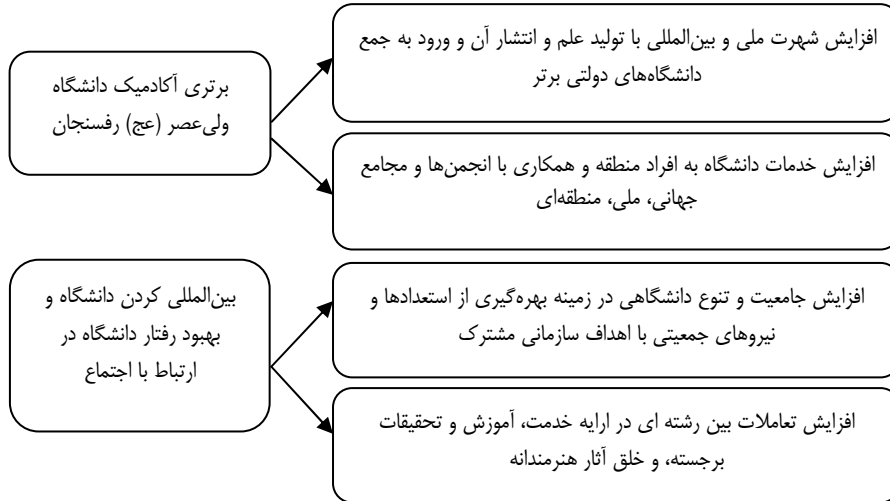
جدول ۲. چشم‌انداز دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان

ایدئولوژی بنیادی	ارزش‌های بنیادی	بنای شیوه‌های فکری و عملی بر راستی، درستی، صداقت، کمال، احترام به شأن انسان و احترام متقابل افزایش میزان مسئولیت‌پذیری افراد، بهبود محیط زندگی انسان و غنی‌سازی فرهنگ کشور
اهداف بنیادی	اهداف بزرگ، دشوار، جسورانه	برتری در آموزش (Instruction) و پژوهش (Research) در سطح ملی و بین‌المللی به اشتراک‌گذاری دانش، انتشار، افزایش گستره و محتوای دانش ارتقای دانشجویان به شهروندانی مولد و خدمت‌گذار به جامعه انسانی
نگاه به آینده	توصیف روشن	دانشگاه ما می‌خواهد از طریق " آموزش اعضای هیئت علمی و دانشجویان جهت کسب توانایی انجام پژوهش و تهیه مبانی علمی موضوع تدریس " " فراهم نمودن پشتیبانی فنی، دانشگاهی و منابع مورد نیاز کتابخانه‌ای جهت دستیابی دانشگاه به اهداف تحقیقاتی " " ایجاد و گسترش برنامه‌های بین رشته‌ای جدید سازگار با فلسفه وجودی دانشگاه " " اعطای پاداش به اعضای هیئت علمی، کارکنان و دانشجویان در قبال فعالیت‌های چشمگیر و برتر " " پشتیبانی از پژوهش، فرصت‌های مطالعاتی و اختراعات بدیع هنری که شامل نقطه‌نظرهای افراد به‌خصوص پژوهشگران برجسته و گروه‌های تخصصی شود " " گسترش برنامه‌ها و فعالیت‌هایی که باعث افزایش درصد ورود دانش‌آموزان ممتاز دبیرستان‌هایی که اولین انتخاب‌شان دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان است، می‌شود " " بهبود دسترسی الکترونیکی به منابع اطلاعاتی دانشگاه برای دانشجویان و راه‌اندازی برنامه‌های آموزش از راه دور " و "تشویق و تسهیل استفاده از متخصصان و محققان دانشگاهی در جهت صرفه‌جویی‌های اقتصادی ملی، استانی، منطقه‌ای و محلی " به اهداف بزرگ، دشوار و جسورانه خود دست یابد.

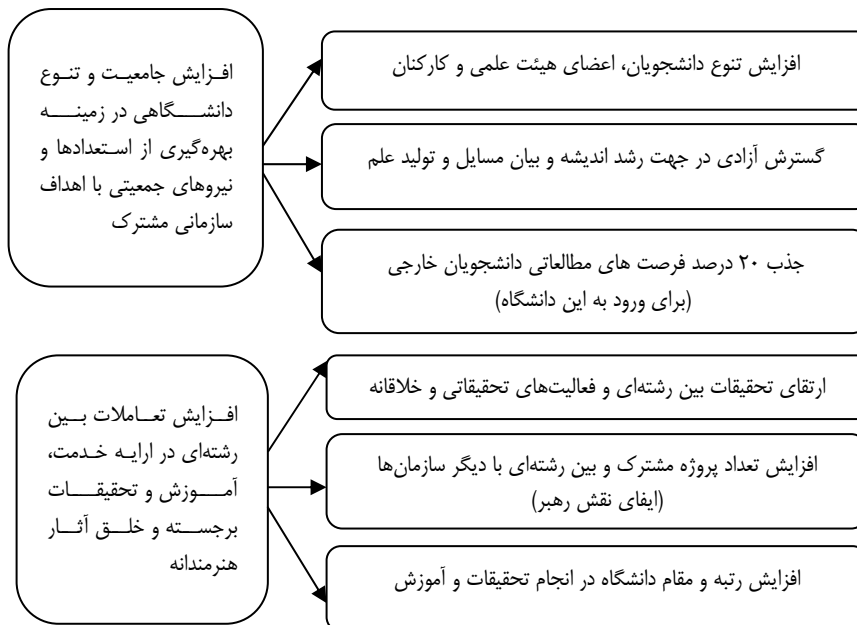
با توجه به مسایل و مشکلاتی که در طول این پژوهش با آن روبه‌رو بوده‌ایم، پیشنهاد می‌شود تا بخشی در وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری مسئولیت برنامه‌ریزی دانشگاه‌های کشور را بر عهده گرفته و چارچوب مشخصی را ابتدا در کارگاه‌های آموزشی مطرح نموده و سپس کمیته‌ای تخصصی در داخل دانشگاه‌ها جهت انجام این کار تشکیل شده و جلسات ماهیانه و یا دو ماه یکبار را جهت گزارش‌دهی هریک از دانشگاه‌ها برگزار نماید تا هر دانشگاه گزارش پیشرفت کارهای خود را ارایه نماید.

نمودار ۲. عناصر سطح اول جهت تحلیل عاملی تأییدی

نمودار ۳. عناصر سطح دوم جهت تحلیل عاملی تأییدی

نمودار ۴. عناصر سطح اول جهت تحلیل عاملی تأییدی

جدول شماره ۴. راه کارهای ارایه شده جهت حصول به اهداف بزرگ، دشوار، و جسورانه دانشگاه

۱. آموزش اعضای هیئت علمی و دانشجویان جهت کسب توانایی انجام پژوهش و تهیه مبانی علمی موضوع تدریس
۲. افزایش میزان مشاوره و ارایه خدمات پشتیبانی به دانشجویان
۳. پرورش نیروهای متخصص در همه زمینه‌های علمی و آماده سازی آنها برای کسب مشاغل تخصصی (تدریس، پژوهش و خدمات)
۴. فراهم نمودن پشتیبانی فنی، دانشگاهی و منابع مورد نیاز کتابخانه‌ای جهت دستیابی دانشگاه به اهداف پژوهشی
۵. ایجاد و گسترش برنامه‌های بین رشته‌ای جدید سازگار با فلسفه وجودی دانشگاه
۶. ایجاد انگیزه‌هایی برای اعضای هیئت علمی و دانشجویان که در جستجوی فرصت‌های تأمین بودجه در خارج از دانشگاه برای فعالیت‌های خلاقانه و پژوهشی خود باشند.
۷. اعطای پاداش به اعضای هیأت علمی، کارکنان و دانشجویان در قبال فعالیت‌های چشمگیر و برتر
۸. توسعه ارتباط با سازمان‌های دولتی منطقه‌ای
۹. ارایه دروس و برنامه‌های آموزشی از طریق فناوری‌های آموزش از راه دور
۱۰. حفظ و استخدام دانشجویان، کارکنان و اعضای هیئت علمی برجسته و ممتاز دانشگاه
۱۱. جذب دانشجویان برتر برای دوره‌های کارشناسی و تحصیلات تکمیلی
۱۲. تأیید مجدد وضعیت اشتغال فعالان هیئت علمی در استخدام، حفظ، بقا و ارزیابی آنها
۱۳. برآورده کردن نیازهای کاری، آموزشی (تحصیلی) و بازآموزی (برگزاری کارگاه‌های آموزشی و آموزش‌های دوره-ای) مؤسسات متفاوت
۱۴. ایجاد دوره‌های مشترک که باعث برآورده کردن نیازهای کاری، آموزشی (تحصیلی) و بازآموزی (برگزاری کارگاه‌های آموزشی و آموزش دوره‌ای نیروهای کاری) مؤسسات مختلف می‌شود.
۱۵. تشویق و پاداش به اعضای هیئت علمی، کارکنان و دانشجویان جهت شناسایی؛ و ارایه خدمات به آنان
۱۶. تدوین و پیاده‌سازی برنامه‌ای جامع جهت افزایش تنوع از طریق جذب دانشجویان، اعضای هیئت علمی و کارکنان از سراسر کشور
۱۷. اعطای فرصت‌های مطالعاتی بیشتر، جذب ۲۰ درصد فرصت‌های مطالعاتی دانشجویان و ثبت نام تعداد بیشتری از دانشجویان بین المللی
۱۸. پشتیبانی از پژوهش، فرصت‌های مطالعاتی و اختراعات بدیع هنری که شامل نظرات افراد به‌خصوص محققان برجسته و گروه‌های تخصصی شود.
۱۹. ایجاد برنامه یکپارچه بازاریابی، ارتباطات و روابط عمومی که بر اولویت‌های دانشگاه متمرکز باشد و ارتباط اهداف بنیادی، ارزش بنیادی، اهداف بزرگ، دشوار و جسورانه و اجرای مؤلفه‌های داخلی و خارجی را بهبود بخشد.
۲۰. افزایش بودجه‌ها از طریق منابع خصوصی، دولتی و درآمدهای خاص دانشگاه و اطمینان از هماهنگی با اولویت‌های دانشگاه
۲۱. حمایت از اولویت‌های دانشگاهی از طریق سرمایه‌گذاری در فرصت‌های ایجاد شده

۲۲. ایجاد ختمشی و رویه‌هایی جهت تشویق کارآفرینی و تجاری سازی حقوق مالکیت معنوی اختراعات
۲۳. حداکثرسازی بهره‌وری از طریق به‌کارگیری زمینه‌های فناوری پیشرفته
۲۴. شناسایی برنامه‌های تخصصی و آموزشی برتر که باعث صرفه‌جویی در وقت و منابع مالی کمیاب و افزایش بودجه در دسترس می‌شود.
۲۵. آماده شدن فارغ‌التحصیلان دانشگاه برای پذیرش مسئولیت به‌عنوان شهروند فعال جهت رهبری، مشارکت و فعالیت در محیط‌های مختلف در سراسر کشور و جهان
۲۶. ایجاد محیط یادگیری اجتماعی، فرهنگی، فیزیکی و ذهنی که همبستگی، سربلندی و مشارکت دانشجویان، فارغ‌التحصیلان، اعضای هیئت علمی و کارکنان را پرورش می‌دهد.
۲۷. گسترش برنامه‌ها و فعالیت‌هایی که باعث افزایش درصد ورود دانش‌آموزان ممتاز دبیرستان‌هایی که اولین انتخابشان دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان است، می‌شود.
۲۸. بهبود دسترسی الکترونیکی به منابع اطلاعاتی برای دانشجویان و راه‌اندازی برنامه‌های آموزش از راه دور
۲۹. همکاری با دیگر سازمان‌ها جهت افزایش دسترسی به مراکز پژوهشی برای افزایش تجربه‌های پژوهشی و توانایی آنها در یادگیری مهارت‌های مرتبط با کار با فناوری‌های بالاتر
۳۰. کمک به اعضای هیئت علمی، کارکنان و دانشجویان در کسب حمایت‌های مالی از فعالیت‌های پژوهشی، آموزشی و خدمات عمومی
۳۱. تشویق و تسهیل استفاده از متخصصان و پژوهشگران دانشگاهی در جهت صرفه‌جویی‌های اقتصادی ملی، استانی، منطقه‌ای و محلی
۳۲. شناسایی نیازمندی‌های تجهیزاتی مراکز تحقیقاتی و مدیریت آنها جهت دسترسی، به‌کارگیری و پاسخگویی بهینه به جامعه پژوهشی
۳۳. ایجاد آزمایشگاه‌های پژوهشی مجهز در جهت اهداف پژوهشی دانشگاه
۳۴. تدارک مرکز/دفتر معاونت پژوهشی با هزینه مناسب اما کارآمد پژوهشی مرتبط با تجهیزات به‌منظور کمک به نگهداری اعضای هیئت علمی و افزایش بهره‌وری آنها و کمک به پژوهش دانشجویان تحصیلات تکمیلی
۳۵. تسهیل برنامه‌های جدید که باعث افزایش پژوهش، پژوهشگری و فعالیت‌های خلاقانه در حوزه وسیعی از رشته‌ها، به‌خصوص در ارتقای شغلی اعضای هیئت علمی و پرسنل پژوهشی مؤثر باشد (مدیریت و نظارت مؤثر بر این برنامه‌ها ضروری است).
۳۶. تسهیل و پشتیبانی از پژوهش‌هایی که در تعامل مناسبی با صنعت هستند.
۳۷. افزایش پروژه‌های مشترک و بین رشته‌ای با هدف ارتباط با سازمان‌های دیگر و یا ماورای روابط بخشی/دانشکده-ای
۳۸. توصیه و کمک به اعضای هیئت علمی، کارکنان و دانشجویانی که پروژه‌های مشترک و بین رشته‌ای را شروع کنند.
۳۹. حذف موانع و شناسایی راهکارهای حرفه‌ای و مالیاتی مناسب برای جذب سرمایه‌های خارجی (به‌خصوص جهت انجام پروژه‌های پژوهشی مشترک و بین رشته‌ای)
۴۰. تخصیص بخشی از مشوق‌های داخلی برای پروژه‌های بین رشته‌ای
۴۱. حمایت از نشست‌های پژوهشی دوره‌ای در موضوع‌های بین رشته‌ای یا موضوع‌هایی که مورد علاقه طیف وسیعی

از اعضاء هیئت علمی، کارکنان و دانشجویان باشد.

۴۲. ایجاد فهرست جامع از مجموعه‌های تخصصی مرتبط با پژوهشگران

پیشنهاد‌های اجرایی برای دانشگاه است که با توجه به اینکه چشم‌انداز کامل دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان استخراج شده است (جدول شماره ۳)، لازم است با توجه به عناصر چشم‌انداز به تجزیه و تحلیل محیط خود بپردازد. حال که "ارزش‌های بنیادی"، "اهداف بنیادی"، "اهداف بزرگ، دشوار، و جسورانه" و "توصیف روشن" به‌طور دقیق مشخص شده است، دانشگاه می‌تواند وضعیت فعلی خود را مشخص نموده (تجزیه و تحلیل محیط با استفاده از مدل‌های موجود و استخراج نقاط ضعف، نقاط قوت، فرصت‌ها و تهدیدات) و با توجه به منابع و امکانات موجود استراتژی‌هایی را برای رسیدن به چشم‌انداز تدوین نماید.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی: چنانکه مطرح شد تمامی مدل‌های برنامه‌ریزی دانشگاهی بر مبنای مدل‌های تحلیلی صنعت استخراج شده است، این پژوهش نیز بر مبنای مدلی که از دل صنعت و خدمات بیرون آمده و با دانشگاه تطبیق داده شده، استخراج شده است. به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که این مدل را با توجه به تطبیق‌پذیری بالای آن در تمامی دانشگاه‌های کشور مورد استفاده قرار دهند؛ زیرا مدل گفته شده از معدود مدل‌هایی است که با فرهنگ و ارزش‌های کشور ما تطابق دارد.

منابع

۱. ابراهیمی‌نژاد مهدی، خوش‌سینا غلامرضا (۱۳۸۵): تدوین اهداف و ارزش‌های بنیادی دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی؛ شماره ۴۲: ۱-۱۹.
۲. آراسته حمیدرضا (۱۳۸۲). نقش آموزش عالی در چشم‌انداز توسعه ایران ۱۴۰۴؛ رهیافت، شماره ۳۱/۳۳-۴۲.
۳. ذاکر صالحی غلامرضا. دانشگاه ایرانی (۱۳۸۳): درآمدی بر جامعه‌شناسی آموزش عالی. چاپ اول، انتشارات کویر.
۴. سرمد زهره، بازرگان عباس، حجازی الهه (۱۳۸۳): روش‌های تحقیق در علوم رفتاری". انتشارات آگاه.

۵. کالینز جیمز، پوراس جری (۱۳۸۳). ساختن برای ماندن؛ ترجمه فضل‌الله امینی؛ انتشارات فرا، چاپ دوم.
۶. کلاین پاول (۱۳۸۱). راهنمای آسان تحلیل عاملی، ترجمه محمد ولی علیی و سید محمد میرسندسی، انتشارات دانشگاه امام حسین (ع).
۷. متن سخنرانی مقام معظم رهبری، ۸ مهرماه ۱۳۸۶ در جمع رؤسای دانشگاه‌ها.
۸. هومن حیدرعلی (۱۳۸۴). "دل‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار لیزرل، سمت
۹. یمنی دوزی سرخابی، محمد (۱۳۸۲). برنامه‌ریزی توسعه دانشگاهی، نظریه‌ها و تجربه‌ها، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
10. Abolghasemi M, McCormick J, Conners R (1999). "The importance of department heads in the development of teacher support for school vision", *The International Journal of Educational Management*, 13 (2): 80-86.
11. Berry Regan: Distinguishing features of visionary Non-Profit Organizations, Thesis, University of South Africa, June 2005, Supervisor: Van Delft, W. F
12. Blanchard Ken and Stoner Jesse, *The vision thing: without it you'll never be a world-class organization*, *Leader to Leader*, Winter 2004; 21-28
13. Boerema Albert J (2006). "An Analysis of Private School Mission Statements", *Peabody Journal of Education*; 81 (1): 180-202.
14. Collins J, Porras J (1995). "Building a visionary company", *California Management Review*; 37(2): 80-100.
15. Collins J. Porras J (1996). "Building your company's vision", *Harvard Business Review*, Sep-Oct; 65-77.
16. Collins J. C, Porras J. L (2000). *Built to Last*, London and Fandom House.
17. Eadie, Douglas. C, July-August (1995). "Putting vision to powerful use in your organization", *Nonprofit World*; 13(4): 40-45.
18. Locus, James R (1998). "Anatomy of a vision statement" *American Management Association International*, February: 220- 260.
19. McGivern M. H, Tvorik S. J (1998). "Vision driven organizations: Measurement techniques for group classification", *Management Decision*; 36 (4). 241-264.

20. Morphey Christopher C, Hartley Matthew (2006). "Mission Statements: A Thematic Analysis of Rhetoric across Institutional Type", the Journal of Higher Education, 77(3).
21. Peyrefitte Joseph, Forest R, David (2006). "A Content Analysis of the Mission Statements of United States Firms in Four Industries", International Journal of Management; 23(2): 296-301.
22. Zuckerman Alan M (2000). "Creating a vision for the twenty First century Healthcare organization" Journal of Healthcare Management; (45): 5, Sep/ Oct: 242-306.